

bi med drugim skrbela posebna komisija za bibliografijo, ki deluje v okviru Slovenskega etnološkega društva.

Ob prelistavanju bibliografije sta se mi nehote zastavili še dve vprašanji. Prvo se nanaša predvsem na potrebnost tovrstnih bibliografij v današnji dobi računalnikov, ko obstajajo različne domače in tuje baze podatkov. Vendar pa se zdi, da je vseeno dobro, da so zapisi tudi na papirju. To je še posebej pomembno za starejša obdobja, ki (še) niso vnešena v računalniške baze. Drugo vprašanje, ki se mi je porajalo, je vprašanje, ali za novejši čas oz. v bodoče skupaj ali ločeno zbirati in objavljati slovensko etnološko in slovensko kulturnoantropološko bibliografijo (na Filozofski fakulteti je namreč Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo).

Tisti, ki se ukvarjajo(-mo) z zbiranjem retrospektivnih (in tekočih) slovenskih etnoloških bibliografij, vemo, kako težavno je lahko to delo. Težko je zaključiti delo za določeno obdobje, saj nikoli ne veš, ali si zbral vse upoštevanja vredne bibliografske enote. Nadaljnja težava je lahko razvrščanje enot, ki fizično niso dostopne, saj iz naslova ni nujno razvidno, pod katero geslo sodijo. Da o vseh težavah, ki so povezane z računalniško podporo izdelave bibliografij, sploh ne govorimo. Zato gre avtorici Slovenske etnološke bibliografije 1986-1990 Mojci Račič-Simončič, ki se je uspela prebiti čez vse omenjene in še druge težave, vsa pohvala. Hkrati upamo, da bodo luč sveta kmalu zagledale tudi retrospektivne etnološke bibliografije za druga obdobja.

Nena Židov

MARIJA STANONIK, Štiri matere - ena ljubezen. Zgodba neke družine. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo 1997. 180 str. Ilustr.

Marija Stanonik v tej knjigi objavlja arhiv svoje družine, ki vsebuje pisma in zapisnike prednikov iz očetovega in materinega rodu, ob njem pa še nekaj drugih spisov, s katerimi dodatno osvetli nekatere osebe in dogodke. S pismi starega očeta Matevža Demšarja, po domače Brežnikarja, ki je padel v 1. svetovni vojni in ki je s fronte pisal ženi in otrokom, smo se lahko seznanili že v avtoričini razpravi *Etnološki oris žirovske družine (1914-1916, po pismih vojaka)*, ki je bila objavljena v *Traditiones* 14, 1985. Poleg njih so se ohranila tudi pisma Matevževe žene, stare matere Marjane, možu vojaku, ki jih je narekovala najstarejšemu sinu ali kakemu sosedu, ker sama ni znala pisati; pisma Matevževe in Marjanine hčere, avtoričine mame Marije, ki je pisala domov v času 2. svetovne vojne iz begunstva v Šidu; razni njeni zapisniki iz istega in kasnejšega časa; pisma starega očeta Franca Stanonika, po domače Kališarja, ki je pisal sinu Francu v vojsko v času stare Jugoslavije; pisma mame Marije, ki je pisala pred leti iz Šida, sedaj pa od doma sinu k vojaku v jugoslovanski ljudski armadi. Avtorica je dodala še svojo črtico »Domačija za bregom« in črtici »Pastir« in »Nesreča v gozdu«, ki ju je napisal njen brat Janez, objavljene pa so bile v Pisani njivi, prilogi Kmečkega glasa leta 1967 in 1969. Na koncu je še spominsko besedilo izpod peresa njune polsestre Brede Karner.

Že s pismi Matevža Demšarja je Marija Stanonik vnesla novost v našo etnološko literaturo, sedaj pa je pred nami cel družinski arhiv. Izjemno je že to, da se je sploh ohranil, še bolj neverjetno pa je, da je bilo v dveh rodovih v treh zaporednih generacijah toliko pišočih ljudi. Priča o ljudeh, ki so ogromno pretrpeli, pametnih, obdarjenih za opazovanje in pisanje. Marija Stanonik je bila razumljivo nad arhivom očarana že kot njihova potomka, poleg tega pa je kot etnologinja videla njegovo veliko dokumentar-

no vrednost. Zato ga je objavila kot etnologijo v pismih, obdelano po etnološki sistematiki, samo črtic in spominskega zapisa Brede Karner ni razčlenjevala na ta način, ampak jih je pustila nedotaknjene kot literaturo.

Težišče knjige je v pismih Matevža Demšarja, Marjane Demšar, Marije roj. Demšar por. Stanonik in v spominskem zapisu Brede Karner. Knjiga je razdeljena na dva dela in sicer I. Etnologijo v pismih in II. Spomine. Poglavje o pismih Matevža Demšarja je skoraj dobesedno enako kot v *Traditiones* 14. Gre za »del ohranjene korespondence slovenskega, natančneje, žirovskega vojaka v avstrijski vojski med letoma 1914–1916 z njegovo družino. Izpred skoraj sedmih desetletij se je ohranilo dvaindvajset Matevževih dopisnic in petnajst pisem njegovi ženi ali celi družini, ena dopisnica posebej sinu Jakobu, štiri pisma in ena dopisnica njegove žene Marjane možu v vojsko in eno pismo njegovega družinskega znanca oz. prijatelja, ki povprašuje po Matevževi usodi. Vsega skupaj torej štiriinštirideset poštnih enot.« (str. 18) Vsa so natančno urejena po času in kraju nastanka. Potem ko avtorica pove nekaj splošnih jezikovnih in oblikovnih značilnosti Matevževega pisanja, se loti vsebinske analize v poglavjih: komunikacija, novice, narava in ljudje, dopust, denarna podpora, gospodarstvo, obrt, trgovina, oblačila, voda, prehrana / živež, vaška skupnost / sosodstvo / prijateljstvo, šege, verovanje, branje, družinsko-sorodstvene zveze, konča pa s poglavjem o oblikovanju. Tako razvrščena vsebina pisem izredno živo spregovori o težkem času, občutiti je moč medsebojne vezi, na eni strani očetovo skrb, kako bodo doma opravili velika dela, da bodo kupili hrano, da bodo otroci oblečeni, s podrobnimi nasveti ženi, kako naj kaj popravi, kaj naj kupi, kaj naj poseje, na drugi strani ženino skrb za moža. Pri obeh pa izredno malo besed o lastnem trpljenju, temveč le skrb za drugega in za preživetje vseh. Zgodba se konča s stavkom o ženi Marjani: »Njena vnukinja šele danes razume, zakaj se spominja od nje ene same pesmi: po gorah je ivje / po dolinah je mraz / oh, kje je moj ljubi / oh, kje sem pa jaz« (str. 37).

Drugo poglavje z naslovom *Pisma slovenske izgnanke med II. svetovno vojno (1941–1945)* in po sledih njenega zapisovanja do leta 1986 pa je posvečeno Matevževi in Marjanini hčeri Mariji. Vsak list v njeni zapuščini jo kaže kot vestno, vsestransko nadarjeno, bistro, podjetno, vztrajno in pogumno osebnost. V pismih je pošiljala domov neverjetno zanimive, že kar etnološke zapise, ki so izjemen dokument o begunstvu. Mati jo je namreč na začetku leta 1941 poslala na Štajersko, da bi skrbela za bratovo posestvo (brat je bil vpoklican v vojsko), septembra istega leta pa so jo Nemci izgnali najprej v Brestanico, takratni Rajhenburg, nato pa v Šid, kjer je prišla na dom slikarja Save Šumanovića in njegove matere. Le-ta ji je kasneje povedala, da je pred prihodom beguncev Nemcem ponudila denar, samo da jih njej ne bi dodelili, sin pa ji je ob Marijinem prihodu napovedal, da bo za Marijo še jokala. Res se je med njima razvilo pravo prijateljstvo.

Težišče avtoričine obdelave je etnološka razvrstitev vsebine pisem, ob koncu pa v poglavjih o oblikovanju, zapisovanju - kot načinu samovzgoje in o estetski funkciji v Marijinem zapisovanju poskusi označiti pisce še kot literarne ustvarjalce.

Knjiga Marije Stanonik je nekaj posebnega, hkrati osebna in dokumentarna, očarljiva in pretresljiva. Vseskozi je čutiti, koliko je avtorici to delo osebno pomenilo in po drugi strani, kako se ji je zdelo tudi objektivno vredno kot dokument časa in ljudi. Vendar pa je, verjetno želeč, da bi vse skupaj ne bilo preveč osebno, po mojem mnenju čisto po nepotrebnem zapletla nekatera dejstva. Lahko bi že v uvodu povedala, da je to njen družinski arhiv, da so pisali njeni predniki in morda še prikazala njihovo rodovno sorodstveno povezanost. Ker tega ni želela povedati, a se marsikje tudi ni mogla

izogniti nekaterim sorodstvenim oznakam in omembam same sebe, se mora bralec sam potruditi, da razvozlja, kdo pravzaprav so ti ljudje in v kakšnem medsebojnem sorodstvu so. Največ nejasnosti je povzročila z izogibanjem prvi osebi ednine, ko namesto »jaz« pravi enkrat »avtorica«, drugič »vnukinja«, tretjič »hčerka.« Potem ko bralec v prvih poglavjih počasi nekako poveže osebe v eni rodovini, sreča spet nove ljudi, družine, domačije, katerih zveze s prvimi ne vidi, gre pa le za sorodnike po očetu, za razliko od prejšnjih, maminih. Gre za dve rodovini, ki sta se združili s poroko avtoričinih staršev. Zdi se mi, da tudi naslov ni ustrezen, kajti v knjigi so zgodbe posameznikov, ki so pripadali dvema rodbinama, in številnim družinam. V naslovu so izpostavljene štiri matere in res so med nastopajočimi štiri matere, a so še številne druge osebe, ki so jih pisci (mož in oče, hči in sestra, oče, oče, hči) srečevali, se nanje navezali, jih ljubili, živeli z njimi, skrbeli, se bali in z njimi trpeli. Še posebej izrazito je nesorazmerje med uvodom, ki nas pripravi na štiri ljubeče matere, in prvim poglavjem, kjer nas osupnejo silovita dobrot, skrbnost in ljubezen očeta. Zdi se mi, da se je avtorici zgodilo to, kar se etnologom mnogokrat, če v nekem gradivu vidimo že od samega začetka predvsem nekaj, kar nas pritegne, gane ali kako drugače vznemiri, temu damo poudarek, celo naslov, nato pa med delom in pisanjem niti ne opazimo, da začetni poudarki niso več na mestu.

Etnološka sistematika je bila avtorici v oporo, menim pa, da jo omenja po nepotrebem, tako kot etnološki pisci često premostijo zastoje v pisanju s sklicevanjem na sistematiko, tako da bralcem povedo, kam nekaj spada in pozabijo, da razglabljanje o etnološki sistematiki teh ne zanima. Tako na primer na začetku poglavja o vremenu pravi:

»Stavbarstvo, gospodarstvo, prehrana, oblačilna kultura so poglavja iz materialne kulture. Glede na veliko odvisnost vsega tega od vremenskih razmer bi lahko vključili sem tudi vreme, vendar ga je zaradi tudi metaforizirane rabe pojma mogoče navezati tudi na socialno kulturo.« (str. 65) Sredi toka pripovedi nasilno delujejo stavki kot: »po etnološki sistematiki (gre za novice iz sošeske, op. avt.) sodijo večinoma v socialno kulturo« (str. 111).

Zanemarljive pomanjkljivosti knjige so nastale največ zato, ker gre za gradivo, ki je kljub temu, da je v istem družinskem arhivu, zelo večplastno, raznorodno in ker se avtorica pač ni želela osebno izpostaviti. Napisala je zelo izvirno, zanimivo knjigo, saj je iz pisem, zapisnika in črtic približala osebnosti piscev, sestavila zgodbi dveh rodov in ustvarila nekakšno žirovsko mikro kroniko 20. stoletja ali vsaj neverjetno dragocen kamenček v njenem mozaiku.

Mojca Ravnik

»SPOMINČICE«. Življenjske pripovedi iz Spodnje Savinjske doline. Center za socialno delo Žalec, Griže 1998, 195 strani.

Dobili smo bogato in vsebinsko pestro ter izredno povedno delo, ki je nastalo na pobudo in pod mentorstvom gospe Irene Pražnikar v eni izmed samopomočnih skupin, ki obstajajo in delujejo na območju žalskega Centra za socialno delo od leta 1990 dalje. Knjiga nazorno in plastično, čeprav tu in tam z okorelo, pa vendarle preprosto in kleno in vsem razumljivo govorico prikazuje nekdanji vsakdanji utrip našega življenja v 20. stoletju. Kdor koli bo hotel in želel s trezno in objektivno besedo naslikati in uokviriti socialno in gospodarsko podobo Slovenije in njenih posameznih predelov